

De Heraut

Van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 24 December 1911. N°. 1773.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE, Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 98, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Dinsdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 6.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaars, Postdirecteuren enz.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elke regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van liefdegaven f —.12 per regel.

„Alle dingen bestaan te samen door Hem”.

[KERSTFEEST 1911.]

En Hij is voor alle dingen, en alle dingen bestaan te samen door hem. Col. 1: 17.

Er spreekt zoo ondoorgrondelijke heerlijkheid in, op dien wonderen morgen, daar in de rotspeel van Bethlehem, die eerste ledige kribbe met voeder voor het vee er in, en toen een oogenblik later daar op dat hooi het pas geboren heilig Kindeke neergeleed, dat Kindeke Jezus, waar straks de apostel van getuigen zou: „Door Hem zijn alle dingen geschapen, die in de Hemelen en die op de aarde zijn, want alle dingen zijn door Hem en tot Hem geschapen, en alle dingen bestaan te samen door Hem”. Maria verstond dat niet, en Jozef wist er niet van, en de herders die straks kwamen binnen lopen, begrepen het evenmin, en de Wijzen uit het Oosten, die enkele dagen later toetraden, gisten wel dat een Koningskindeke geboren was, maar hadden toch van zulk een majesteit zelfs het flauwst vermoeden niet. Allen de engelen die in Efrata zongen, doorgrondten het geheimenis en vervulden de sferen met hun Hallelujahs. En is het onder ons wel veel anders? Als onze verbeelding en herinnering ons het heilig tafereel van Bethlehem op den Kerstmorgen weer doet opleven, wat anders is het dan, wat ons boeit, dat het Kindeke? waaraan anders denken we dan, dan aan Maria, in wier gespannen vreugde we meelven? en wat andere gedachte vervult ons dan, dan de zalige indruk van de liefde Gods en het heerlijk besef van onze verlossing? Zoo is het bij wie door dat Kindeke ten leven kwamen. Voor ons kinderen die om de kribbe jubelen, is het in nog veel sterker zin een onbegrepen heerlijkheid, die hun een heiligen lach om de lippen doet spelen. En de wereld die van verre staat, moge worden meegesleept door het aandoenlijk en aanminlijk tafereel, maar is steeds meer van het mysterie van Bethlehem vervreemd. Christus' Kerk alleen geeft Hem ere.

Maar al wordt het door de Gemeente voor 't minst verstaan, dat in dit Kindeke ons een openbaring van God zelf toekwam, zodat ze neerknielt in aanbidding, — doorgronden kan ook zij 't mysterie niet, en allen door te luisteren naar wat Jezus zelf ons door zijn apostel laat aanzeggen, trekt de sluier van voor dat mysterie weg. En dan klimt van oogenblik tot oogenblik de aanbiddende bewondering. God niet maar in ons vleesch, doch in een hulpeloos Kindeke geopenbaard. Een Kindeke dat de oogen nauwelijks kan opslaan, dat nog stemmelooz is en alleen lachen en schreien kan, dat door Maria moet gedragen, gevoed en verzorgd worden, en zelfs niet weet wie er tot zijn kribbe nadert. En toch in dit hulpeloos daar neerliggend Kindeke is God-zelf schuilende, krachtens het eeuwige Zoonchap. In dat Kindeke is de eeniggeborene Zoon tot ons gekomen, in onze natuur, in ons geslacht ingegaan, om een wereld die in zonde verviel, weer op te richten; om in wat zich zelf verdoort, eens weer de volle heerlijkheid tot openbaring te brengen; om God den Vader eens de Hem ontstolen ere van zijn Kunstwerk in de Schepping terug te geven; en om zelfs boven de engelen uit een schare, die niemand tellen kan, van kinderen Gods te doen uitschitteren, wier lofsang in het eeuwige Hallelujah zal opstijgen voor den Drieëenigen God. Een mysterie, te diep van zin om 't op ons Kerstfeest door te denken; te hoog, dan de breede schare der geloovigen het zou kunnen grijpen; te overvloedig van inhoud, dan dat zelfs de diepst ingeleide het naar volten omvang in zich zou kunnen opnemen. Maar dan toch een mysterie dat ons aangrijpt; waarvan we onder den machtigen indruk komen, en waaraan we die weelde in onze stemming op 't Kerstfeest danken; beter voelen dan we 't kunnen uitspreken, dat het in Bethlehem niet de mensch, maar God was die werkte; en dat nog uit Bethlehem ons een geur van Goddelijke liefde toestroomt, die al onze vreeze beschaamt, en het morgenrood der verlossing aan den gezichtseinder voor ons doet opgluren.

Bethlehem brengt ons onder den indruk, dat we in die Kribbe een schat ontvingen, die zeer verre alle schatten der aarde te boven gaat. Er trekt, als we in heilige verbeelding bij die kribbe nederknielen, een gewaarwording door onze ziel, alsof alle macht der duisternis en des verderfs, die ons belage en vergiftigde, van ons wijkt, nu dat Zoon over ons opgaat. Zoo arm als we buiten dit Kindeke waren, zoo rijk en overvloedig voelen we ons geworden, nu dit Heilig Kindeke ons opneemt in zijn ge-

meenschap. Straks komen de zorgen wel weer terug en zal 't verdriet en 't harteleid ons wel opnieuw binnenvallen, maar 't Kerstfeest brengt ons dan toch zalige uren, waarin we ons allen last van de schoulers voelen glijden en de profetie van volkomen bevrijding in het bloed onzer ziel voelen tintelen. Kerstfeest verheft ons een oogenblik boven de werkelijkheid en wiegelt ons in een ideale wereld, wier luister ons nu reeds van verre tegenstraalt. Er gaat van die Kribbe in Bethlehem een magnetische kracht uit, die ons ontrukkt aan onszelf, ons met dat heilig Kindeke lotgemeen maakt, en in Hem ons een toekomst verpaadt, waarvan nu reeds het zalig voorvoel het hart van vreugde in ons doet opspringen. Wie aan hetgeen voor oogen blijft hangen, kent die zalige gewaarwording niet. Voor het oog bood Bethlehem schier niets. Een stal in den rotssteen en half in donker verscholen een houten kribbe, die voor os of ezel gereed stond, en in die kribbe een in doeken en windselen gewikkeld wicht, dat zich half uit de windselen uitkeert; met natuurlijk reeds in de kinderlijke trekken iets van onuitspreklijke uitdrukking, maar waar de niet-ingeleide niets van ontwaarde. Er zal op dien drukken conscriptiedag wel keer op keer een stakkecht of vreemdeling in de rotskloof de kribbe voorbij zijn gelopen, zonder iets aan het Kindeke te zien dat zijn aandacht trok. Er zong in de Moedermaagd met haar Kindeke wel een heilige poëzie, maar alleen door wie het oorgedrukt had, kon die poëzie worden beluisterd. Wij, bij ons terugleiden in Bethlehem, zijn veel rijker dan wie toen ter tijd in Bethlehem's stal omlieten. Voor hen was alleen hetgeen zich vertoonde, ons biedt Bethlehem den verborgen schat, met den toeverstaf van het Woord om van dien schat te genieten. Voor ons is Bethlehem op dat oogenblik de van God verkoren plek, waarop het verleden, van het Paradijs af, zijn rustpunt vindt, en de toekomst die de volinding tegengaat, zich ontalt. In die Kribbe niet dan een Kindeke, maar in dat Kindeke de kracht die hemel en aarde draagt. Een Kindeke in doeken gewonden, maar zoo, dat alle dingen bestaan door den Heiland, die ons in dit Kindeke geboren is.

Nu komt 't bij den aanblik van dat heilige Kindeke in de eerste plaats aan op u Verzoening. Zoo dikwijls ge met het heilige in aanraking komt, leeft aanstands en vanzelf uw zondebesef in u op. Te midden van de wereld moogt ge daar aan niet denken en u gezond waken, maar zoo niet dringt het heilige op u aan, of het gevoel van geestelijke krankheid bant uw innerlijken vrede. Dat kan niet anders en is natuurlijk. Zoodra het Heilige op ons aandringt, teekent zich de tegenstelling af. In het gemeene leven verkeerden we met wie als wij zijn, en noemen we alleen hem slecht, die verre daalt beneden den gewonen zedelijke standaard. We hebben dus geen anderen maatstaf, en zoo we niet in buitengewone zonde vielen, spreekt die maatstaf ons allicht vrij, en gaat ons een streelend besef van braafheid. Maar zoo niet begint het Heilige ons te naderen en te bestralen, of die zelfingenomenheid wijkt; bij 't heldere licht wordt het stof dat ons omtrent, zichtbaar; openen voelen we wat zonde is, en als dat Heilige dan aanhoudt, en ons steeds nader en nog nader komt, jaagt dat gevoel van zonde ons angst aan, niet enkel om de gevolgen, maar meer omdat 't ons ongelukkig maakt, ons een afkeer van onszelf doet krijgen, en een gewaarwording geeft als van iemand, die eerst alleen zag dat hij aan zijn kleed bemorst was, maar nu merkt dat hij zelf geheel in 't slijk verzaakt. Komt nu dat Heilige in zulk een majesteit op ons toe, als dit op het Kerstfeest geschiedt, zoodat ge niet iets als het Heilige, maar den Heilige op u voelt aandrigen, dan bewerkt dit in u twee dingen tegelijk: Het maakt u diep ongelukkig door het sterke zondebesef dat 't opwekt, maar ook en terstond daarna overgelukkig door de sfeer van heilige relatie, waarin het u opneemt. Ge moest uw zonde voelen, anders maakt de Verzoening u niet gelukkig; maar is de innerlijke verschrinking van de zonde ook maar een oogenblik door uw ziel gegaan, dan ontsluit zich in Bethlehem een hemel-sche genade voor u. Het is hier niet een profetie, niet een toezegging, niet een belofte van God die tot u komt, maar het is God zelf, die zaiende de handen over u uitbreidt. Alles nog in kleen, nog in het mysterie verborgen, want het is nog pas het Kindeke; maar uit de diepte van het wezen van dit Kindeke spreekt u toch in Bethlehem reeds toe, al wat straks zich uit dit Kindeke ontplooi zal. Dat Kindeke spreekt nog niet, het doet nog geen wonderen, het is nog niet op weg naar Golgotha, er is nog

geen opstanding, maar toch zal dat alles er niet bij, maar er uit komen. Het eeuwige Woord vleesch geworden, profeteert met volle stelligheid, dat de liederen uit volgen zal. Zoodanig in het zaad van de blanke lichte stengel, blad en kelk schuilt, zoo ook schuilt in dit Kindeke al wat den zoen volgingen, de verlossing volgenden, de zaligheid verpanden zal. Wie geen kenner is, verstaat dit niet, maar wie het is voelt het. En daarom is voor Gods kinderen Kerstfeest niet enkel het Geboortefeest, waar straks, maar eerst veel later het reddend element bij zal komen, maar veel meer de bloesem van hun heil in den knop, met de zekerheid dat 't uit dien knop hun straks toe zal lachen. Paascheest en Pinksterfeest geven stukken en deelen van 't heil, maar het Kerstfeest geeft 't al op eenmaal, nog in kleen, 't is zoo, maar juist in die kleen te schooner.

Het is daarom ten volle begrijpelijk, dat op het Kerstfeest 't eerst ook de juichtoon van Verlossing en Verzoening wordt ingezet. Vrede op aarde! is de eerste klank, die, na de ere die Gode wordt toegebracht, ons door de ziel klinkt. Die vrede ging in het Paradijs te loor. Het was die vrede met God waar 't hart naar dorstte. Naar dien vrede greep 't aldoor, zonder ooit dien vrede te kunnen grijpen. „Ik ellendig mensch, wie zal mij verlossen?” was de noodkreet aller eeuwen onder alle volken geweest, voortvoer er onder alle volken waren, die zochten wat de wereld hun niet geven kon. Niets was immer uit te denken, dat niet beproefd, niet ondernomen, niet uitgedacht en verzonnen was, om dien verloren Paradijsvrede terug te verwerven. Maar alles te vergeefs, alles om niet, alles zonder uitkomst. En nu roept uit het verre Bethlehem die Kribbe ons toe: „Komt herwaarts, alle gij dorstigen, hier in de kribbe ligt een Kindeke, en dat Kindeke zal u de verlossing aanbrengen, en u den vrede met uw God in heiligen zoen bezegelen”. Al viert dan ook de wereld op haar wijs ons Kerstfeest mee, in hooger zin gevierd wordt het alleen en kan het alleen worden, zoo 't hart dorst naar de waterstroom, en dan is het eerste wat wie dorst naar vrede, bij het Kindeke van Bethlehem zoekt, de vervulling van den zielsoed, die hem innerlijk ontzet. Wie geloof en van Bethlehem in het gewone leven terugkeert, verkeert onder geen anderen indruk, dan dat zijn God zich ook over hem ontfermd heeft, in Goddelijk erbarmen ook tot hem gekomen is, en in zijn ondoorgrondelijke genade het zegel van het Heilige in zijn ziel heeft geperst. Dat Kindeke sprak hem van 't kindschap. De geboorte van Maria's eengeborene is zijn eigen geboren worden voor hooger leven. En daarom zingt hij niet alleen, maar beluistert ook wie van nabij en van verre zongen gelijk hij zong. Wie alzoo uit één grondtoon des harten zongen, zingen weldra saam, verenigen hun stem in 't lof der aanbidding, en gelijk de herders naar Efratha's velden terugkeerden, om te getuigen van wat ze gezien en van wat Gods engelen van dat Kindeke gezegd hadden, zoo gaat er ook, als het Kerstfeest onder ons weer voortbij is, ja terwijl het nog voortduurt, van de Gemeente des Heeren weer een roepstem naar buiten uit, om ook anderen die nog onverzocht zijn, te roepen tot bekeering, en in alles hun Jezus te verheerlijken. Zoo voert het Kerstfeest dat eigenaardige, dat bijzondere leven, dat alleen van de groepen belijders gekend is. Er gaat een geestelijke actie van uit, die zich ongemerkt van het leven der wereld afscheidt, die Gods kinderen apart zet, die hen een eigen kring doet vormen, die van het mystieke Lichaam des Heeren reeds hier onder menschen de omtrekken geeft te ontdekken, en ons juist door die afzondering aan de miskenning der wereld blootstelt. Nog altoos is er een Herodes, die ook van dat Heilige Kindeke hoort, en 't niet aanbidt, maar het wil doden. De wolk die hieruit optrekt, werpt dan haar schaduw ook op de geroepenen des Heeren. Zalig in het verlossingsgevoel, ontwaaren ze steeds meer dat ze hier niet thuis hooren. Niet meer hier, maar daarboven, waarheen hun Heiland opvoert, die leeft om voor hen te bidden, en wiens genadige steun hen staande houdt.

Doch daarbij blijft het niet. Wel in het eerst, wel op 't Kerstfeest en in de jaren die het eerst op de toebereiding, op de bekeering, op de innerlijke ontsluiting volgden. Dan toch neigt men zelf tot wereldschuheid. Als men maar gered is! Zoo men maar in Jezus zijn Borg bezit. Zoo men door zijn Heiland naar de gemeenschap met zijn God mag genieten! Laat varen dan wat daar buiten ligt. Straks komt de ure van sterven. Dan laat ge toch al dit aardsche aan zich zelf over. En daarboven wacht u het heil. Zelfs zijn er wel groepen

onder de toegebrachten, die niet enkel de eerste jaren na hun bekeering er zoo voor staan, maar die met opzet in die stemming volharder, van niets anders hooren willen, en in die geestelijke afsterfing het hoogste heil zien. We zwijgen nu van de namen die deze groepen dragen. Ze hebben alle iets sectarisch over zich, als gevolg van hun eenzijdigheid, en tot de volheid van de Schrift dringen ze niet door. Bij gezonde ontwikkeling daarentegen van 't geestelijk leven komen er straks heel andere vragen op. Jezus mijn Heiland en mijn Zaligmaker, o, mijn ziele leeft er bij, maar hoe dan met die andere machten, die van allen kant in het leven zich aan mij opdringen? Reeds aan onzen persoon zelf in ons lichaam, met al wat dat lichaam in zijn nooden en behoeften eischt. Hoeveel is er niet, waardoor dat lichaam, in zijn vleeschelijk begeeren, aan onze ziele schaaft. En ook wat is er niet vaak veel, waardoor dat lichaam met al zijn gebreken en zijn krankheden aan de vreugdevolle genieting van het geestelijk heil in den weg staat. En daarbij blijft het niet. Ook van buiten ons wezen gaat er invloed van allerlei machten op ons uit. Van de wereld, van menschen, van demonen. Met de redding van onze ziel zijn we er nog niet. Met verzoend te zijn, zijn we nog niet verlost. Telkens voelen we ons nog den speelbal van allerlei stormwind die door het leven gaat. We mogen niet alleen aan ons zelf denken. Het is geestelijke zelfzucht, geestelijk egoïsme, geen anderen toon op de harp te hebben dan 't: „Ik redeem van de vrijgemaakte slaaf. Die toon eerst, natuurlijk, die toon aldoor, die toon boven alles uit, maar 't mag er niet bij blijven. Ons hart moet zich weten uit te breiden. Voor de ere Gods moet onze bekentenis tenminste even beslist en warm zijn, als voor de verpanding van ons heil, en die ere Gods hangt volstrekt niet alleen aan onze toebereiding; die ere Gods hangt aan alles, hangt aan al zijn creatuur. De wereld is niet om ons geschapen. God wrocht alle dingen om Zich zelfs wille. En daar ligt nu voor en om ons heel die schepping, heel die wereld, die, in steen van Gode ere te geven, Hem hoort in zijn majesteit. Word niet nog pas zelfs 't ontzettende gehoor, dat ook het woord: „God een verouderde uitdrukking heette. Dan komt het creatuur buiten ons even dringend om onze geheilige belangstelling vragen. Zeker ook om de toebereiding van zondaren en de terugbrenging van afgedooden, maar toch niet daar alleen om. Er moet een uitgang der ziele zijn naar al wat onzes naasten is, ja zelfs niet alleen naar de menschen. Ook andere levende schepselen in de dierenwereld zijn door den zegen dien Noach uitvaardigde, met ons in eenzelfde Verbond der behoudenis besloten. En nu noemen we nog zelfs de meest boze macht niet, de macht der demonen, die 't o, zoo gaarne zien, dat ge u alleen met uw eigen behoudenis bezig houdt en bij de Kribbe van Bethlehem geen enkelen toon opvangt voor de behoudenis der wereld. Die macht is vreeselijk. Vreeselijk, niet alleen omdat ze zelfs Gods kinderen gedurig uit het spoor trekt, maar vreeselijk, omdat ze rechtstreeks tegen God ingaat, in alles woelt, alles poogt te verderven, en zich als onverzocht vijand tegen God overstelt.

Dit nu maakt, dat na de eerste jaren der bekeering, waarin de ziel schier uitsluitend met zichzelf bezig is, andere vragen het hart gaan vervullen. O, het is niet uit te spreken zoo heerlijk, dat het Kindeke van Bethlehem ons het welbehagen Gods in menschen betuigt, en dat we persoonlijk in dat welbehagen Gods voor ons zelf mogen gelooven, maar daarmee zijn we er nog niet. Jezus heeft zich niet van de wereld afgevoerd, maar is juist in ons vleesch ingegaan, om 't lijden dezer wereld met ons te dragen en die wereld te behouden. Hij komt straks weer om dit voor vele eeuwen begonnen werk te volcinden, en dan zal de uitkomst zijn, dat heel de Schepping, als het groote kunstwerk Gods, in het Halleluja der engelen instemt, en de heerlijkheid ingaat. Doch zoover zijn we nog niet. Dit alles toefst nog. Een zoalag dit toefst, houdt de strijd, de worsteling aan. En in die worsteling overkomen ons de benauwdheden. Het schijnt telkens er op of er onder te moeten. Spannningen komen op, die ons van alle zijden met onrust belagen. O, ja, dan weten we het wel dat we verzoend en verlost zijn, maar het hart rust nog niet. Wel voor onszelf en onze eigen behoudenis, maar nog niet met het oog op heel de wereld, op heel de Schepping, op heel dat wonder werk Gods. En zoo komen dan ten slotte die twee tegen elkander over te staan, aan den éénen kant ons eigen persoonlijk behoudenis, en aan den anderen kant de worsteling van de onheilige met de heilige macht om ons heen. Brengt nu het Kindeke van Beth-

lehem ons alleen van dat ééne het onderpand, en laat het ons in die heel andere worsteling aan onszelf over, dan blijft rust en onrust in ons hart zich met elkaar afwisselen en de volle vrede toefst nog en komt niet. We worden geslingerd op en neder, en onze stand als Christenen in de wereld gaat wankelen. En daarom nu moogt ge niet bij dat Kindeke van Bethlehem als Kindeke blijven staan. Dat werd, zoodra het Evangelie de heidenwereld werd ingedragen, aanstands reeds door de apostelen gevoeld. Paulus' eigen evangenschap droeg er toe bij om hem de leemte die hierin school, te doen gevoelen. En toen is de volle openbaring gekomen van het mysterie, dat in den brief aan de Gemeente van Colosse en in den brief aan de Gemeente van Efeze zoo heerlijk geproclameerd is. Neen, dat Kindeke van Bethlehem is niet maar verschenen om u persoonlijk van 't verderf te redden, maar om met zijn reddenden arm hemel en aarde te omvatten, en dat kon Hij doen, en dat blijft Hij doen, niet door een louter beschikking, maar om zijn wezen, om wat Hij in zich zelf van eeuwigheid was, en omdat Hij krachtens dit zijn wezen van eeuwigheid, niet enkel Israël zocht, en uw ziel op het oog had, maar heel Gods Schepping zou leiden tot de heerlijkheid.

Dit is 't wat ligt in dit heerlijke zeggen, dat door Hem, die in dit Kindeke van Bethlehem verscheen, „alle dingen te samen bestaan”. Er is geen sprake van, dat Hij alleen enkele zielen ten eeuwig leven in den pool des verderfs kwam opheffen. Hij omvat en omvangt 't al. Niet alleen wat op aarde, maar evenzoo al wat in de hemelen is, de zienlijke en onzienlijke dingen, de tronen en machten; ja, wat ge ook maar wilt, het bestaat al door Hem, omdat 't al door Hem geschapen is. En dit alles zet de Schrift rechtstreeks met ons persoonlijk heil in verband. Zoo dankt de Kerk van Christus den Vader, „die ons bekwaam gemaakt heeft, om deel te hebben aan de erve der heiligen in 't licht, doordien Hij ons getrokken heeft uit de macht der duisternis en overgezet heeft in het Koninkrijk van den Zoon zijner liefde; en in Hem hebben wij wel waarlijk de Verlossing door zijn bloed, in de vergeving van onze zonde”. Doch hierbij blijft het niet, want nu komt al wat daarachter en daaronder ligt. Dit namelijk, dat deze onze Redder, die ons persoonlijk tot het licht brengt, zelf is „het Beeld des onzienlijken Gods, de eerstegeborene van alle creaturen”. En dit niet slechts als eretitel, maar in volle werkelijkheid, „want door Hem zijn alle dingen geschapen, en Hij is voor alle dingen, en alle dingen bestaan te samen door Hem”. En eerst als zoodanig, d.i. als de grond van het bestaan van alle dingen, is Hij nu het Hoofd van het Lichaam, want „het is des Vaders welbehagen geweest, dat in Hem al de volheid wonen zou”.

Zoo nu eerst is de gave van het Kindeke van Bethlehem een volkomen gave, wij ze nu alles omvat, niets ongedekt laat, en geen macht in hemel of op aarde buiten zich laat geworden. Er is niet een Kindeke van Bethlehem, waaruit u de geestelijke redding toekomt, en dan daarnaast nog een tweede reddende macht, die hemel en aarde aan het Koninkrijk van Christus dienstbaar maakt en onderwerpt. Neen, niet alsoo, maar deze beide machten zijn in Christus vereenigd. Hij reedt uw ziel en beheerscht al wat in den hemel en op aarde is. En het Koningschap is Zijns, niet omdat het Hem opgedragen is, gelijk op aarde de souvereiniteit aan een Vorst kan worden opgedragen, maar 't is Zijns, omdat het, krachtens de Goddelijke openbaring, al door Hem geschapen is, en nu nog al te samen door Hem bestaat. Hij is niet alleen de medicijnmeester voor de kranke ziel, maar Zijns is de dampkring waarin we ademen; Zijns zijn de elementen te midden waarvan we leven, aan Hem onderworpen zijn alle machten die ons belagen kunnen. En niets van die macht kan Hem onttrokken worden, omdat de macht over alle dingen, waaraan de toekomst hangt, Zijns is krachtens zijn heilig persoon-zijn in het Drieëenig Wezen onzes Gods.

Ook in onze dagen vindt de Kerk van Christus in dit heerlijke Openbaringswoord haar verzoening en haar sterkte, en dit niet buiten haar Kerstfeest om, maar op haar Kerstfeest zelf. Niet alleen persoonlijk toch staan de trouwe getuigen des Heeren steeds aan bestrijding uit de wereld der menschen kinderen en uit de wereld der demonen bloot, maar met nieuwe felheid wordt de Christelijke Religie zelf, wordt wat ons het dierbaarst en heiligst is, wordt de Kerk van Christus zelf weer getergd en gehoord. Steeds meer groeien de machten aan, die in het sociale en in het weten-

845

GINNY.
10.00
10.00

Mij.

rdam.

remie.

WER.

TERHUIS.

ale Synode

son in Nederland,

ig. tot 1 Sept. 1911.

en f 4.50.)

ijn nog enkele ex.

PRE. VILHUYNS, GUES.

siteit.

ink uit Doetinchem

uit Zeilhem f 4.

Boekenooogen te

n heer C. Gooljes

door den heer R.

lenhoven f 17.50;

boek f 1; door den

te Rossum f 15.50;

e Gees f 20; door

conep f 8; door de

a Parochie f 29.50;

amen f 34.50; door

heft f 6; door den

Barneveld f 49.50;

en f 89; door den

enlage 30 storting

te Aalten f 87.75;

te Leiden f 88.50;

te Nieuwolda f 60;

samen f 85; door

e Joure f 16; door

amersfoort f 79.50;

Gouda f 2.50;

it Woluwe f 9.50;

kerbroek f 2.50;

ga f 1; samen f 17;

it Brussel f 123.50;

f 2.50; samen f 129;

e Leekker f 11.50;

de Hoogkerk f 2.50;

uit Tjerkwerd f 4;

f 50; samen f 54;

Ommen f 3; door

Deurne f 1; uit

o, uit Poppingawier

uit Sybrandaburen

men f 45.50.

Theol. faculteit):

k te Brouwershaven

Camperland f 6.01;

terland f 2.30;

tekerke f 1.83;

te nspaat f 6.53;

te n f 3.31;

te n f 6; te Hoona

Gameren f 4.121/2;

a f 3.40; te Vuren

21; te Bennekom

te Gouda f 15.73;

terkerk f 11.25; te

echt f 21; te Zeven-

en Sluipwijk f 4.85;

water f 13.08; te

angerak f 9.06; te

r Aar f 3.461/2; te

Alphen f 10.471/2;

simulden f 4.421/2;

Noorden f 4.85; te

Oudshoorn f 3.01;

hoven f 2.431/2; te

laarder f 4.371/2;

f 3.461/2; te Capelle

65; te Delfhaven

62; te Terbrugge

iteit:

den heer W. S. J.

50; uit Silvolde f 3.

50; door den heer

sum f 5.50; door

na Parochie f 2;

erg uit Voorhuizen

men f 19.50; door

iden f 13.25; door

mersfoort f 27.50;

it Oldeberkoop f 13;

th te Brussel f 51;

Ommen f 8; door

Hieslum f 4; door

aw f 1; uit Goenga

it Scharnegoutum

uit Rauwerd f 1;

ten heer R. F. van

f 10; door den

f 0.50.

oiging te Amster-

Penningmeester.

62.

(KERSTFEEST)

BAKELS.

schappelijke leven zich tegen al wat ons heilig is te weer stellen. Gedurig ontwaart ge, hoe de Verleider doende is om twi- en tweedracht te zaaien onder wie eens saam voor de zaak des Heeren optrokken. Keer op keer komt men met nieuwe vond- sten aandragende, die de wankelmoedigen huiveren doen. Alles wordt uit zijn ver- band gerukt. Gelijkt het voorheen gelukt was, om ook op het openbaar leven een Christelijk stempel af te drukken, zoo maakt men zich thans op, niet alleen om dit Christelijk stempel teniet te doen, maar om er het stempel des ongeloofs voor in de plaats te zetten. Welgefundeerde geloofsvertuiging wordt hierdoor steeds zeldzamer. Allerlei secten verleiden de geesten. In allerlei son- dige praktijken poogt men het jongere ge- slacht af te trekken. En het eind is, dat de zekerheid van eigen kindschap afneemt, het onderpand van eigen zaligheid aan velen ontglipt, en de hoogte vrede met onzen God wijkt, waardoor toch alleen de ruste, die er blijft voor het volk van God, ons kan verzekerd worden. Komt nu het Kerstfeest ons weer naar de Kribbe roepen en doet de Engelenzang ook ons weer het: „Eere zij God“ door het „Vrede op aarde“ op de lippen smeen, en leeft daardoor het heilig besef dat we ons kindschap Gods aan het Kindeke van Bethlehem danken, weer zilverheffend in ons op, dan dreigt op zichzelf, zoodra we onzen blik van de Kribbe weer naar de wereld keeren, de vrees, die de booze machten der wereld ons aanjagen, dit loffend weer te doen verstommen, en begint na het licht van Bethlehem weer de demonische donkerheid onze zielen omvangen. En dit houdt aan zoolang we in Jezus alleen dankend onzen Verzoener begroeten. Maar die vrees wijkt, die betoverende demo- nische macht wordt verbroken, we halen weer vrij adem, en ons triomfend zwelt weer aan in volle tonen, als het ons in naam onzes Gods gedrukt wordt: Vrees niet, gij kleingelovige, de eengeboren Zoon u ge- schonken, redt niet alleen uw ziel, maar is ook machtig om al wat zich tegen u ver- heft, neer te slaan. „Want door Hem zijn alle dingen geschapen, hetzij zienlijk, hetzij onzienlijk, en ook nu nog bestaan alle dingen te saam alleen door Hem!“

Dr. A. K.

„Immanuel“

[KERSTFEEST.]

Daarom zal de HEERE zelf uilieden een teeken geven. Zie, een maagd zal zwanger worden, en zij zal eenen zoon baren, en zijnen naam IMMANUEL heeten. Jes. 7: 14.

De heilige Christus-naam van Immanuel ver- taalt men schier altoos door: God met ons, maar letterlijk is dit niet. In beteekenis met; nu is het woord voor ons; en El is het Hebreeuwsche woord voor God. Nauwkeurige vertaling van Immanuel eischt dus dat Met ons voorop sta, en dat ge niet overzet God met ons, maar dien wonderen naam uit Jesaja 7: 14 weer geeft door: Met ons is God. Wat ook tegen ons zich ver- heft, wat zich ook tegen ons aankant, wat ook op onzen ondergang doelt, gelukken zal 't niet, en in 't eind zal aan ons de zegespraal blijven, want over dat machtsmiddel ook de vijand beschikte, met ons is meer dan met hem, want met ons is God! En is er wel op, dat er niet staat: met ons is Jehovah, maar dat er sprake is van God in den meest algemeenen zin. Die God, die hemel en aarde in zijn macht houdt, die almachtige God in zijn majesteit is met ons.

Maar, al is dit de hoofdbeduidenis, die hoofd- beduidenis heeft dieper achtergrond, en hierop gaan we met ons Kerstfeest terug.

Onze kinderen vieten vooral dit laatste hoogtij van het jaar met de anderen mede. Ook wel ons Pascheën, en ten deele ook het Pinksterfeest, maar wel kind ge ook vraagt, welk van deze drie hoogtijden hem 't meest aantrekt, het zal u antwoorden: Natuurlijk het Kerstfeest! En dat kan niet anders, al ware het alleen om het alles- beheerschende feit, dat we op Kerstfeest hooren, van „een Kindeken dat ons geboren is“. Dat Kindeke in de Kribbe, de moeder die haar Kindeke verzorgt, die herders die 't komen begroeten, de engelen die 't in Efrata toesongen, en straks die wijzen uit het Oosten, die het met prachtige geschenken vereerden, — 't spreekt alles het kinderhart toe, het is voor een kind dat doordienkt, alsof in Maria's Kindeke de kinderlijke leefwijze als zoodanig geheiligd wordt. Onder al de volwassenen die om de Kribbe staan, is er niet een, die ook maar van verre in beteekenis en belangrijkheid met dat Kindeke Jezus wedijveren kan. Straks als leeraar optredende, is Jezus voor het kind te machtig, als hij wonderen doet, imponeert hij het kind, zijn Kruis vervult het kinderhart met vrees, zijn opstanding is voor het kinderoog te hoog, glorie, maar hier ontmoet 't kinderoog Jezus als zelf nog een Kindeke, en dat juist trekt aan, bindt en boeit. Als Kindeke is Jezus voor het kind de Heiland. Ge zoudt als oudere hijna uit den weg gaan, en u op een afstand terugtrekken, om uw lieve kind vooral zeer dicht tot de Kribbe van Jezus te doen naderen. Zooda 't in Jesaja's profetie was: Een Kindeke ons geboren, en dat Kindeke Immanuel geneeten. Zoo is en blijft het ook op ons Kerstfeest. De Zoon Gods had ook in volwassen gestalte als hoofd van 't hemels heerschen konnen verschijnen, maar God bestelt het anders. Een Kindeke zal 't eerst drager van God-geopenbaard-in-vel-vleesch zijn. Straks zal uit dit Kindeke van Bethlehem de profetie, de priester en koning opwassen. Maar met het Kindeke begint het. God is 't eerst in 't vleesch van het Kindeke geopenbaard. Van het Kindeke, niet van den volwassen man, zou de redding uitgaan, en in dat Kindeke zou God zichzelf aan ons gevallen geslacht geven. En daarom gaat op 't Kerstfeest de rei onzer jubelende kleinen voorop. Zij verstaan het mysterie van Bethlehem nog niet, veel min kunnen ze 't nog doorgronden, maar dat weten ze, dat die Jezus het heil der menschen is, en dat die Jezus begon met een Kindeke te wezen, als zij.

Doch dan breidt ook vanzelf die jubel zich uit tot ons, anderen. Zoo verstaan toch ligt in

dit Immanuel de verrassend heerlijke gedachte, dat God de Heere niet maar op ons nederzielt, en niet maar genade op ons doet nederdalen, maar zelf tot ons geslacht is gekomen, in ons geslacht is ingegaan, in Maria's schoot zich het lichaam geformeerd heeft, en nu, uit Maria geboren, God zijnde en God blijvende, mensch werd. Ons vleesch aannam, aan het mensche- lijke geslacht in David zich aansloot, aan Maria's borst zich den dorst heeft geleest, ons lijden met ons gedragen heeft, en, door als het Eeuwige Woord vleesch te worden, ons naar ziel en lichaam beide opnam in zijn heilige gemeenschap. Zoo jubelen nog niet onze kleinen bij de Kribbe, maar zoo jubelen wij, voor sooveel althans het zoeken van Gods gemeenschap de begeerte onzer zielen is. Naar onze Schepping hooren we bij God, dragen we zijn beeld, kunnen we niet buiten Hem en is één met Hem zijn, de eenig ware uitdrukking voor menscheijk geluk. Onze scheiding van onzen God is de bron van al onzen jammer. Een andere bron of oorzaak van onse ellende is er niet. En of wij nu al naar onzen God terug willen, en teruggaan, toch blijft 't al een uit- wendig werk. Dan bidden wij 't al de diepte, en Hij hoort ons uit den Hooge, maar er blijft scheiding en 't wordt niet weer één. Toch moet 't dat weer worden, en dit nu kan niet van ons komen, maar alleen van God zelf. En dit nu is het, wat in den heiligen naam van Immanuel zich aankondigt. Hier in de Kribbe van Bethlehem is 't weer één. Gods eigen, lieve Zoon in ons vleesch en bloed, mensch gelijk wij mensch zijn, en in dien Godsmensch de eenheid van hemel en aarde, om nimmermeer verbroken te worden, hersteld. Bij de Kribbe staande, zijn we niet meer nabij God, en drukt zelfs 't dicht nabij onzen God, nog den vollen rijckdom niet uit. In het Kindeke Immanuel vercensel- vigt God de Heere zich met ons geslacht, en wordt ons menschzijn in de sfeer van het Goddelijk leven opgenomen.

En is die diepe achtergrond voor onze kinde- ren op hun wijs, en ook ons, anderen, bij klaar- der licht zichtbaar geworden, dan spreekt ten slotte die Immanuel ook ons toe, gelijk het eens Jesaja deed; want dan profeteert die bezielende naam ook ons den triomf in de worsteling, waarin ook ons geloof gedurig bevangen wordt.

Ge kunt niet in Jezus zijn, of het baart u in deze wereld tegenstand en vervolging. Jezus is niet gekomen om den vrede te brengen, maar het zwaard. Zwakke, flauwdelige belijders en belijderscen laat de wereld ongedoerd op den weg voorbijgaan. Maar treden ze weer op de mannen en vrouwen, die de heilige traditie van hun Heiland durven voortzetten, van Hem durven getuigen tegen de wereld in, en voor zijn eere durven opkomen, dan bereidt zich de tegenstand vanzelf, dan breekt de bittere passie uit, en zoekt men u te ontwapenen en machte- loos te maken. Menschen doen dat op hun manier, de demonen op den eigen wijze, en zelfs medebelijders, maar die zwakker staan, kunnen zich met de vijanden des Heeren en met de demonen tegen u keeren. En dan zoudt ge verlagen, dan zou verscherking u aangrij- pen en angst uw ziel bevangen, en u verwijs- lend doen vragen: Wie ben ik, om aan dien haat en wrevel weerstand te bieden? Doch in die ure juist rijst het beeld van Bethlehem voor u op. Wat was dat Kindeke in de Kribbe om de wereld te overwinnen! En toch, dat Kindeke Immanuel heeft de wereld overwonnen. Aan dit heilige Kindeke hebt ook gij u aange- sloten, en hoe 't u nu ook tegenloopt, in den naam van dit Kindeke ligt ook voor u de belofte, de profetie, van eendellige zegespraal. Van zegespraal niet door eigen kracht, niet door de hulp van uw broeders, maar door de hulp die van Boven komt, want nu zit aan Gods rechter- hand het Koningkindeke van Bethlehem, en Hem wordt door al wie kind van God mag zijn, toegeroepen: Met ons is God, Immanuel.

Dr. A. K.

Amsterdam, 22 Dec. 1911.

Stephanus, die zich in ons debat met Dr. de Lind van Wijngaarden mengde over de vraag, of de liturgie van den Haagschen Kerkeraad naar Rome terugleide, maar daarbij nu juist geen blijf gaf van goed op de hoogte te zijn met de geschiedenis der liturgie, heeft zich thans in een uitvoer- ig artikel verdedigd tegen onze kritiek. Maar trots allen schijn van geleerdheid, die hij ditmaal ten toon spreide door citaten van gezaghebbende schrijvers aan te halen, is dit verweer toch niet veel anders dan een advokatenhandigheid, om de aandacht van de hoofzaak af te leiden en daardoor de onhoudbaarheid van zijn positie te mas- keeren.

Het geding liep niet over de vraag, waaraan Stephanus nu kolommen wijdt, of de Roomsche Kerk vooruitgang en ontwik- keling kent in haar leer- en eeredienst, maar of de eigenaardige vorm van liturgi- schen dienst, dien de Haagsche Kerkeraad had ingevoerd, gelijk Dr. de Lind van Wijngaarden beweerde, naar Rome terug- voerde. Hiertegen kwamen we op, want we toonden aan, dat deze liturgie geheel over- eenstemde met de liturgie van Calvijn, dien wel niemand verdenken zal van Roomsche sympathieën. Stephanus, die de Protestantsche pers geregeld aanuist om te zien, of er niet weer eens onder de Protestanten een „romanserende tendens“ valt te ontdek- ken, was er als de kippen bij om dit graanke op te pikken, en vond natuurlijk, dat Dr. de Lind van Wijngaarden volkomen gelijk had, want al was deze liturgische dienst naar aan Calvijn ontleend, wat Calvijn zelf aan liturgie had overgehouden, had hij, die in zijn jeugd immers Katholiek was, van Rome overgenomen, en dus waren we toch, zij het dan ook langs het spoor van Calvijn, op weg naar den Roomschen eeredienst terug. We moesten alleen nog iets verder terugtoonen, meende hij, en evenals de Ritualisten bij de Apostolische vaders, Clemens Romanus en Ignatius van Antiochie terecht komen, dan was alles goed.

Nu was deze voorstelling metterdaad een dwaasheid, want de liturgie van Calvijn staat op schier alle punten lijnrecht tegenover den geest en inrichting van den Roomschen eeredienst, gelijk we toen be- wezen hebben. En wat den eeredienst der oudste Christelijke Kerk betreft, vroegen we Stephanus, waar over dezen eeredienst bij de Apostolische vaders gehandeld

werd, en verklaarden we niets geen beswaar te hebben om tot dezen eersten eeredienst der Apostolische Kerk terug te keeren.

Wat antwoordt Stephanus nu op het- geen we opmerkten inzake Calvijn's liturgie:

Prof. Kuyper vergist zich weer. De zaak is deze: leer en liturgie zijn een, liturgie is het veelkleurige kleed der leer. Toen dus Calvijn de leer der Kerk verwierp, wijstigde, moest hij de katholieke liturgie verworpen, wijstigde, maar dat hij liturgie (uitwendigen eeredienst, eigenlijk in strijd met zijn leer) overhield, had hij te danken aan de Kerk der liturgie, de Katholieke Kerk, regina formosissima.

Een uitvlucht, die feitelijk met de erken- ning van ongelijk gelijk staat.

Want het liep niet over 'de vraag, of Calvijn er 'n liturgie op na hield, maar of de inhoud van deze liturgie aan Rome ontleend was. En wat Stephanus nu beweert, dat wel niet de inhoud, maar de formeel- idee van 'n liturgie te hebben door Calvijn van Rome was overgenomen, is toch al te zonerling. Er is niet een hooger staande religie, die voor den eeredienst er geen vaste vormen, d. w. z. een liturgie op na houdt. Zulk een liturgie hebben de heiden- sche religies gehad; zulk een liturgie, hebben de Joden en Mohammedanen nog; zulk een liturgie houden de Grieksche Christenen er evenzeer op na. Met een specifiek Roomsche beginsel heeft men hier dus niet te maken, maar met een algemeen verschijnsel op reli- gieuze gebied. En nu is het wel waar, dat onder de protestantsche secten er enkele zijn geweest, die uit overdreven spiritua- lisme alle liturgie overboord hebben ge- worpen, maar het Protestantisme zelf deed dat nooit. Het protest der Reformatoren ging niet tegen de liturgie als zoodanig, maar wel tegen de verkeerde en overdreven liturgie van de Roomsche Kerk.

Ook wat de tweede vraag betreft, waar bij de Apostolische vaders een spoor te ontdekken viel van een eeredienst, zooda- ls de Roomsche Kerk dien er op na houdt, moet Stephanus wel erkennen, dat de Apo- stolische vaders over den eeredienst niets mededeelen en dat wat we van elders van den eeredienst der oudste Christelijke Kerk weten, ons toont, dat die eeredienst er heel anders uitzag, dan nu in de Roomsche Kerk. Maar hij zoekt zich ook hier met een uitvlucht te redden; hij beweert dat hij niet sprak van den eeredienst, maar van de leer der Apostolische vaders. Formeel kan hij zich hiermede dekken, want hij schreef aan het slot metterdaad: „Bij deze vaders der eerste eeuw zullen wij vinden de leer die wij belijden, Katholieken der 20de eeuw“. Alleen, het debat liep niet over de leer, maar over den eeredienst en de verwijzing van Stephanus naar de Ritualisten in de Engelsche Kerk had slot noch zin, wanneer er niet sprake was van de riten of ceremoniën van den eeredienst, maar van de leer. Het klinkt dan ook metter- daad ietwat zonderling, als Stephanus, die eerst beweert, dat de Gereformeerden „niet ver genoeg teruggingen“, thans weer ver- klaren komt, dat de Roomschen niets willen weten van een terugkeer naar „den een- voudigen eeredienst der eerste eeuw“, omdat dit gelijk zou staan „met een mis- kenning der heerlijke ontwikkeling, die in de Katholieke Kerk wordt gevonden“. Natu- urlijk is voorts de bewering, dat de leer die de Katholieken der XXe eeuw belijden, reeds gevonden zou worden „bij de vaders der eerste eeuw“, even onjuist als dat de „eere- dienst der Roomsche Kerk“ hier reeds te vinden zou zijn. Maar dit vraagstuk laten we thans rusten, omdat het met de kwestie waarom het hier gaat, niets te maken heeft. Trouwens, indien we ook op dit punt giesgen aantoonen, hoe Stephanus zich vergist, zouden we waarschijnlijk weer te hooren krijgen, dat hij dit ook nooit zou bedoeld hebben, en zou door hem een uitvoerig pleidooi worden geleverd, dat de Roomsche Kerk aan ontwikkeling en vooruitgang geloofd en een „terugkeer tot deze Apostolische vaders“ gelijk zou staan met een willen afbreken van het gebouw der Kerk, waar- aan 20 eeuwen werkten, bijna tot de fun- damenten toe!

Over het zoogenaamde pauschchap van Clemens, waarover Stephanus ten slotte handelt, spreken we een volgend maal.

Onze liturgie.

V.

Men vergist zich, wanneer men meent, dat onze Kerken in haar Liturgie wel zekere formuliergebeden hebben gegeven, waarvan het gebruik vrij zou staan, maar voorts de geheele inrichting van onzen openbaren eeredienst aan het goedvinden van den kerkeraad of den predikant zouden hebben overgelaten.

Niet alleen is deze voorstelling onjuist wat het gebruik der formuliergebeden zelf betreft, want onze Synodes hebben wel degelijk voorgeschreven, gelijk we een vorig maal aantoonde, dat de predikanten „eene- lijke vorm van gebeden“ moesten gebruiken, maar ze is het ook ten opzichte van de inrichting van onzen eeredienst zelf, want onze Nationale Synodes hebben zich wel degelijk met dit onderwerp bezig gehouden, daarvoor zeer uitvoerige voorschriften ge- geven en dezen eeredienst tot in de kleinste bijzonderheden geregeld. Zelfs is op grond van deze besluiten onzer Nationale Synodes onze Liturgie aan een geheel herziening onderworpen geweest en danken we daaraan, dat onze Liturgie den vorm vertoont, dien ze thans heeft. Natuurlijk wordt hier met „onze liturgie“ niet bedoeld de tekst der liturgie, zooda die achter de meeste psalm- boekjes staat afgedrukt en die door ver- schillende boekdrukkers eigenmachtig is veranderd en verknoeid, maar de officiële tekst der liturgie, zooda deze naar de voor- schriften onzer Synodes is uitgegeven, het

laatst op last der Generale Synode van Dordrecht in 1619 is vastgesteld en herzien, en door de goede zorg van Prof. Rutgers met tal van nauwkeurige aantekeningen voorzien, in 1897 bij de Flakkeesche druk- kerij opnieuw is uitgegeven.

Deze liturgie nu dankt haar vorm in hoofdzaak aan de besluiten der eerste nationale Synode, die op Nederlandschen bodem saamkwam, de Synode te Dordrecht in 1574 gehouden onder praesidium van Gaspar van der Heyden. Heeft de oudste Nationale Synode onzer Gereformeerde Kerken, die te Emden in 1571 saamkwam, zich vooral bezig gehouden met de regeling van het kerkverband en de grondslagen gelegd voor ons kerkrecht, de Synode van Dordrecht in 1574 heeft in hoofdzaak haar aandacht gewijd aan de regeling van onzen eeredienst; ze is daarom wel eens, en niet ten onrechte, de liturgische Synode genoemd; de meeste bepalingen over de liturgie zijn dan ook in de acta deser Synode te vinden. Dat de latere Synodes zich minder met de liturgie hebben beziggehouden — alleen de Synode van 's-Gravenhage, in 1866 gehouden, heeft onze liturgie belangrijk uitgebreid, door aan de bestaande formulieren van Doop, Avondmaal en huwelijks-inze- gening nog toe te voegen die voor de beves- tiging onzer kerkelijke ambtsdragers en de oefening van de tucht — was dan ook niet daaraan te wijten, dat men dit onderwerp minder belangrijk vond, of dat men meende, dat hier alles aan de vrijheid der plaatselijke Kerken moest worden overgelaten, maar omdat de Synode van Dordrecht in 1574 deze zaak reeds voldoende geregeld had en er daarom geen aanleiding was telkens op deze zaak terug te komen. Oudtijds toch was het geen gewoonte, om alleen de laatste redactie van de Kerkenordening, die door de Synode was vastgesteld, gelijk dit thans wel geschiedt, als verbindend te beschouwen en deze alleen uit te geven, maar voegde men de besluiten ook van alle vroegere Nationale Synodes in de kerkelijke handboekjes saam, werden deze alle geacht kerkelijke voor- schriften te zijn, en kon dus ieder zien, die in de zaak belang stelde, welke beslissingen onze Kerken in 1574 over den eeredienst hadden genomen. Het was daarom ook niet noodig, deze beslissingen nog eens over te nemen in de officiële Kerkenorde, die het laatste op de Generale Synode van Dordrecht in 1619 is herzien en vastgesteld, want deze Kerkenorde bevatte alleen de voor- naamste bepalingen van ons kerkrecht. Het stond hiernede zooda ook thans, nu onze te Utrecht herziene Kerkenordening wel de generale Kerkenordening is, waarnaar onze Kerken leven, maar het wel vanzelf spreekt, dat ook de beslissingen onzer Generale Synodes naast deze generale Kerkenorde voor onze Kerken bindend zijn, en dat dit volbreikt niet alleen geldt ten opzichte van de bepalingen onzer laatste Generale Synode, maar evenzeer ten opzichte van die der voorgaande Synodes.

Vraagt men nu, welke beslissingen de Synode van Dordrecht in 1574 voor onze liturgie heeft genomen, dan moet men bij de besluiten deser Synode wel in het oog houden, dat deze Synode geen nieuwe liturgie aan onze Kerken heeft geschonken, zooda ze dan ook volstrekt geen opdracht gaf aan deputaten om zulk een liturgie saam te stellen, maar wel in de destijds bestaande en algemeen in gebruik genomen liturgie belangrijke wijzigingen heeft aangebracht en deze op geheel nieuwe leest heeft ge- schoeid. Het is met onze liturgie gegaan zooda met onze Belijdenis. Onze Belijdenis is oorspronkelijk opgesteld geworden door Guido de Bres, ze is door hem aan ver- schillende invloedrijke predikanten toege- zonden, die haar hebben goedgekeurd, en zoo is ze als de belijdenis onzer Gerefor- meerde Kerken aan Koning Philips toege- zonden. Maar zoodra de Gereformeerde Kerken in Synodes saamkwamen, hebben ze deze Belijdenis herzien, haar zelfs een duchtige wijziging laten ondergaan, en het is deze nieuwe tekst van onze Belijdenis, die op de Synode te Antwerpen in 1566 is vastgesteld, die nu nog altoos de officiële tekst van onze Belijdenis is. Wel bleef de oorspronkelijke tekst nog een tijdlang naast den herziene tekst in gebruik en gaf dat zelfs wel tot moeilijkheden aanleiding, maar de Synode van Dordt in 1618/1619 heeft hieraan een einde gemaakt door den tekst van de herziene belijdenis van 1566 tot den officiële tekst te verklaren, ze heeft daarin nog enkele verbeteringen aangebracht en zoo is deze tekst de tekst van onze Belijdenis geworden. En zoo is het nu ook met den tekst onzer liturgie gegaan. De oorspronkelijke liturgie danken we aan Petrus Datheen, die haar in 1566 achter zijn Psalmen en Catechismus uitgaaf, en tegelijk met deze Psalmen en Catechismus kwam ook deze liturgie bij onze Kerken in gebruik. Kerkelijk vastgesteld was ze natuurlijk niet; Generale Synodes konden toen nog niet saamkomen, om hiervoor voorschriften te geven; de liturgie van Datheen dreef op het persoonlijk gezag van Datheen, en een bindend karakter bezat ze niet. Ook de Synode van Emden in 1571 heeft zich met deze zaak nog niet bezig gehouden, want ze had daartoe te veel andere zaken omhanden en in de acta deser Synode wordt over de liturgie dan ook niet met een woord gerept. Maar zoodra onze Kerken uit de ballingschap in ons vaderland terugkeerden en de eeredienst publiek kon worden verricht, moest het vraagstuk van de liturgie wel de aandacht trekken en werd dit dan ook op de Synode van Dordt aangeland en breed besproken. Van Artikel XXXVII tot Artikel LXXXI geven de Acta deser Synode ordonnantiën om- trent den Dienst des Woords, de vierdagen, den Doop en het Avondmaal, terwijl daarna van Art. LXXXIII tot Art. XC nog be- palingen volgen over het huwelijk.

Nu heeft deze Synode vooreerst het vol- gen van een bepaalde liturgie verplichtend

gesteld, om daarmede aan alle willekeur te ontkomen en tot eenparigheid in de liturgie te geraken. Zoo werd in Art. XLII bepaald, dat de Dienaren enerlei vorm van publie- ke gebeden zouden gebruiken; hetzelfde werd ten opzichte van den Doop in Art. LXVI besloten, aangezien de Synode het „gewaarilycht“ achtte dat alle Dienaren elk een bijzondere vermaning voor de bediening des Doops zouden doen; en al wordt dit bij het Avondmaal niet uitdrukkelijk voorgeschre- ven, uit Art. LXXIX blijkt, dat dit toch wel degelijk de bedoeling was. En in de tweede plaats heeft de Synode voor deze liturgie, die in het vervolg „eendrachtig- lijk“ in onze Kerken gebruikt moest worden en waaraan alle predikanten zich te houden hadden, bepaaldelijk aangewezen de liturgie, die in den Catechismus versat is (Art. XLII) d. w. z. de liturgie van Datheen in 1566 bij den Catechismus uitgegeven. Want deze Catechismus van Datheen wordt door de Synode in Art. II als de officiële Cate- chismus aangewezen, gelijk in Art. XLIII ook bepaald werd, dat men voortaan bij het psalmgezing de psalmen van Datheen gebruiken zou.

Maar waar de Synode zoo en den Catechi- smus en de Psalmbijrijming en de liturgie van Datheen aan onze Kerken heeft aangeschre- ven, daar heeft ze de liturgie van Datheen toch niet onveranderd goedgekeurd. Ze deed dit wel met den Catechismus, dien ze over- nam zooda hijs was. Ze deed dit ook wel met de Psalmbijrijming van Datheen, die ze onveranderd liet. Maar ze deed dit niet met de liturgie van Datheen, omdat ze bijklaar op verschillende punten tegen deze liturgie bezwaar had. Ze gaf daarom verschillende verbeteringen aan, die ze in deze liturgie vóóddig achtte, en eerst deze verbeterde en herziene liturgie werd door haar tot de officiële liturgie onzer Kerken gestempeld. Zoo gaf ze aan haar Praeses Gaspar van der Heyden last, om het algemeene gebed des Zondags na de predikatie, dat naar haar oordeel te lang was en alleen bekwaamelijk gebruikt kon worden op vast- en bidlagen, te verkorten. (Art. XLII). Zoo schreef ze ook voor, dat het formulier van den Doop „corter begrepen“ zou worden, d. w. z. in korter vorm zou worden gegoten (Art. LXVI) en bracht ze voorts een verandering aan in de vragen van den doop (Art. LXIII). En evenzo bracht ze wijzigingen aan in het formulier des Avondmaals, want ze bepaalde, dat men bij het uitreiken van het brood niet alleen de woorden gebruiken zou, die in de liturgie van Datheen stonden: Het brood dat wij breken, is de gemeenschap met het lichaam van Christus, maar daaraan toe zou voegen de woorden: Neemt, eet, gedenkt en geloof, dat het lichaam van Jezus Christus gebroken is tot een volkomen verzoening van onze zonden, en dat men evenzeer bij het uitreiken van den beker niet alleen zou zeggen: De drinkbeker der dankzegging, dien wij dankzeggende regenen, is de gemeenschap met het bloed van Christus, maar daaraan toe zou voegen: Neemt, drinkt allen daaruit, gedenkt en geloof, dat het diebaar bloed van Jezus Christus vergoten is tot verzoening van al onze zonden (Art. LXXVII). En eindelijk gelastte deze Synode ook, dat een „korte leiding“ zou gemaakt worden tot de dank- zegging voor het Avondmaal, waarin de Christenen van de groote liefde Christi 't onwaars en van de dankbaarheid, die wij schuldig zijn, vermaand worden“. (Art. LXXIX).

Zooda men uit deze voorbeelden ziet, heeft de Synode van Dordrecht in 1574 de verschillende liturgische formulieren van Datheen aan een grondige herziening onder- worpen. In hoeverre ze dit ook gedaan heeft met betrekking tot de liturgie van Datheen voor den gewonen eeredienst, zol- len we later zien. Thans was het ons alleen te doen om te toonen, hoe diep de arbeid deser Synode in onze liturgie heeft ingegrepen. Vergelijk men dan ook de oude tekst der liturgie van Datheen, die van 1566—1574 in onze Kerken gebruikelijk is geweest, met den tekst der liturgie, die thans in onze Kerkboeken staat, dan springt het onderscheid tusschen beide terstond in het oog.

Toch zijn de besluiten deser Synode daarom niet alle terstond tot uitvoering gebracht en hebben ze zelfs ten deele geen blijvend invloed op den tekst der liturgie uitgeoefend. Dit lag daaraan, dat de boek- drukkers zich weinig aan de besluiten der Synodes stoorden en het wel zoo gemakkelijk vonden den voorhanden tekst letterlijk na te drukken of elgenmachtig veranderingen aan te brengen. Het heeft zelfs heel wat moeite gekost, voordat het verkorte doopformulier, dat thans algemeen gebruikt wordt, in de nieuwe uitgave van de liturgie het langste doopformulier van Datheen verdrongen heeft. Het „verkorte gebed na de predikatie“ namen de drukkers zelfs nooit op en lieten het lange gebed van Datheen staan; en evenzo bleven ze haaststarrig weigeren om de woorden, die de Synode bij de Avond- maalsformule had voorgeschreven, in de tekst in te voegen, niettegenstaande ver- schillende volgende Synodes uitdrukkelijk bepaalden, dat deze woorden: Neemt, eet en bij het uitreiken van brood en beker moesten gebruikt worden. Evenzo is de korte leiding voor de dankzegging na het Avond- maal, hoewel ze door den voorzitter der Synode gemaakt is, nooit in onze liturgie opgenomen. En wel heeft de gewone voor- zitter der Synode Gaspar van der Heyden toen zelf het kloke besluit genomen om in 1580 een herziene tekst van onze liturgie uit te geven, waarin de besluiten van de Synode van 1574 metterdaad waren tot uitvoer gebracht, maar Gaspar van der Heyden bedreef de zaak door bovendien tot eigenmachtig allerlei wijzigingen aan te brengen, die de Synode niet had voorge- schreven en die ten deele zelfs uit dogma- tisch oogpunt niet onbedenklijk karakter droegen. Vandaar, dat deze verbeterde